

Skipulagsstofnun
Skipulagsfulltrúi*
Borgartúni 7b, 105 Reykjavík

Garðabær, 2. júlí 2025
202506-0024/A.B.
08.03

Efni: Umsögn - Mat á umhverfisáhrifum - Fiskvegur í jarðgöngum við Barnafoss

Vísað er til erindis Skipulagsstofnunar dags. 6. júní 2025, þar sem óskað er umsagnar Náttúruverndarstofnunar um matsáætlun vegna fyrirhugaðrar framkvæmdar við gerð fiskvegjar í jarðgöngum við Barnafoss í Borgarbyggð. Framkvæmdin felur í sér lagningu um 300 metra langs fiskvegjar í bergi suðurbakka Hvítár, með það að markmiði að opna Norðlingafljót fyrir laxfiskum.

Umhverfisstofnun (nú Náttúruverndarstofnun) taldi árið 2018 að ekki skyldi ráðast í þessa framkvæmd þar sem umfang hennar væri það mikið og óafturkræft að áhrifin gætu orðið umtalsverð og að neikvæð áhrif á verndargildi friðlýsta svæðisins gætu einnig orðið umtalsverð.

Framkvæmdalýsing

Í matsáætlun kemur fram að fyrirhuguð framkvæmd felur í sér að grafa jarðgöng fyrir fiskveg með um 3,6 m breidd og 4,1 m hæð, alls um 300 m að lengd. Fiskvegurinn verði svokallaður raufastigi. Gert er ráð fyrir tveimur valkostum um aðkomu: annars vegar borhola frá stíg við Barnafoss og hins vegar vinnsluslóði frá Ásgili meðfram ánni.

Náttúruverndarstofnun bendir á að leggja þurfi skýra áherslu á að útfærsla framkvæmdarinnar sé í samræmi við friðlýsingarskilmála og að vinnusvæði og aðkomur verði staðsett utan við órofin náttúruform eftir föngum.

Hraunfossar og Barnafoss voru friðlýstir sem náttúruvætti árið 1987. Hraunfossar eru fagrir lindarfossar sem falla undir Hallmundarhrauni niður í Hvítá. Barnafoss er skammt ofan við Hraunfossa í stórbrotnu umhverfi. Fossinn er þekktur fyrir brýr og steinboga sem áin hefur markað í bergið.

Friðlýsingin var gerð með stoð í 22. gr. þág. náttúruverndarlaga nr. 47/1971. Samkvæmt ákvæðinu skyldi ekki einungis friðlýsa umrætt náttúruvætti heldur einnig svæðið í kringum það eins og þurfti til að náttúruvættið fengi notið sín, sbr. 2. mgr. Lögunum var m.a. ætlað að tryggja eftir föngum þróun íslenskrar náttúru eftir eigin lögmálum, en verndun þess, sem þar er sérstætt eða sögulegt, sbr. 1. gr. þág. laga.

Framangreint gildir ennþá sbr. 2. málsl. 1. mgr. 48. gr. núg. náttúruverndarlaga nr. 60/2013 sem kveður á um að friðlýsing náttúruvættis skuli jafnframt ná til svæðis í kringum það svo sem nauðsynlegt er til þess að það fái notið sín. Af þessu leiðir að friðlýsingin tekur bæði til fossanna og nánasta umhverfi þeirra. Samkvæmt markmiðsákvæði núgildandi náttúruverndarlaga nr. 60/2013 er lögunum m.a. ætlað að vernda til framtíðar fjölbreytni íslenskrar náttúru og tryggja eftir föngum þróun hennar á eigin forsendum, sbr. 1. gr. laganna.

Í framangreindu felst að horfa eigi til langs tíma og með hagsmuni komandi kynslóða í huga. Jafnframt að draga eigi úr áhrifum mannsins þannig að náttúran fái að þróast samkvæmt eigin lögmálum.

Skv. friðlýsingarskilmálum gilda um náttúruvættið eftirfarandi reglur:

1. Mannvirkjagerð og jarðrask, svo og aðrar breytingar á svæðinu eru háðar leyfi Náttúruverndarstofnunar.
2. Umferð um friðlýsta svæðið er öllum heimil, enda sé góðrar umgengni gætt.
3. Akstur utan vega og merktra ökuslóða er óheimill.
4. Óheimilt er að skerða gróður, trufla dýralíf eða raska jarðmyndunum.

Í 41. gr. laga nr. 60/2013 um náttúruvernd segir að Náttúruverndarstofnun geti, að fenginni umsögn Náttúrufræðistofnunar Íslands og viðkomandi náttúruverndarnefndar, veitt undanþágu frá ákvæðum friðlýsingar:

- a. ef það stríðir ekki verulega gegn markmiði friðlýsingarinnar og hefur óveruleg áhrif á verndargildi þeirra náttúruminja sem friðlýsingin beinist að, eða
 - b. ef öryggissjónarmið eða mjög brýnir samfélagshagsmunir krefjast þess.
- Að mati Náttúruverndarstofnunar verður framkvæmdin, sem felur í sér mannvirkjagerð innan friðlýsts svæðis, að sæta mati samkvæmt 41. gr. náttúruverndarlaga.

Þar sem jarðgangagerðin getur falið í sér röskun á jarðmyndunum, sem samkvæmt friðlýsingarskilmálum er óheimil, þarf framkvæmdaraðili að óska eftir undanþágu.

Að auki bendir Náttúruverndarstofnun á að ef framkvæmdin felur í sér rask á jarðmyndunum, sem njóta sjálfkrafa verndar samkvæmt 61. gr. náttúruverndarlaga, ber jafnframt að leggja mat á framkvæmdina með hliðsjón af þeirri vernd.

Að mati Náttúruverndarstofnunar þarf mat á áhrifum framkvæmdarinnar að byggjast á þeirri forsendu að öll mannvirkjagerð innan hins friðlýsta svæðis – jafnvel þótt hún sé að mestu neðanjarðar – teljist jarðrask sem verður að meta í samræmi við bæði 41. og 61. gr. náttúruverndarlaga nr. 60/2013.

Því þarf að leggja fram skýran rökstuðning fyrir því að framkvæmdin uppfylli skilyrði laga um vernd og leyfisveitingar, með hliðsjón af markmiðum friðlýsingarinnar, náttúruverndargildi svæðisins og samanburði á öðrum valkostum.

Leyfisveitingar

Samkvæmt friðlýsingu náttúruvættisins Hraunfossa og Barnafoss er hvers konar mannvirkjagerð og jarðrask á svæðinu háð leyfi Náttúruverndarstofnunar, og sérstakt bann gildir við raski á jarðmyndunum, gróðri og truflun dýralífs. Slík leyfi verða aðeins veitt samkvæmt skilyrðum 41. gr. laga nr. 60/2013 um náttúruvernd.

Í 41. gr. kemur fram að veita megi undanþágu frá reglum friðlýsingar aðeins að fenginni umsögn Náttúrufræðistofnunar og viðkomandi náttúruverndarnefndar, og að eftirfarandi skilyrði þurfi að vera uppfyllt:

- að framkvæmdin stríði ekki verulega gegn markmiði friðlýsingarinnar og hafi óveruleg áhrif á verndargildi svæðisins, eða
- að öryggissjónarmið eða mjög brýnir samfélagshagsmunir krefjist hennar.

Að mati Náttúruverndarstofnunar verður framkvæmdin við fyrirhugaðan fiskveg og jarðgöng, sem samkvæmt gögnum fara að hluta fram innan marka friðlýsta svæðisins, að teljast leyfis skyld samkvæmt friðlýsingarskilmálum. **Framkvæmdaraðili þarf því að sækja um undanþágu frá friðlýsingu**, og fylgja viðeigandi málsmeðferð samkvæmt ákvæðum 41. gr. – með rökstuddum gögnum um verndargildi svæðisins, valkostamat og þjóðhagslegt gildi framkvæmdarinnar.

Náttúruverndarstofnun bendir á að slíkt leyfi verður aðeins veitt að því marki sem framkvæmdin samrýmist markmiðum friðlýsingarinnar og að fullnægjandi gögn hafi verið lögð fram í samræmi við ákvæði laganna.

Sérstök vernd

Náttúruverndarstofnun bendir á að Hraunfossar og Barnafoss og nánasta umhverfi þeirra njóta einnig sérstakrar verndar skv. b. lið 2. mgr. 61. gr. laga nr. 60/2013 um náttúruvernd. Samkvæmt 3. mgr. ákvæðisins ber að forðast röskun þeirra náttúrufyrirbæra, sem undir greinina falla, nema brýna nauðsyn beri til og ljóst að aðrir kostir séu ekki fyrir hendi. Í greinargerð með frumvarpi til laga um náttúruvernd er með orðalaginu „brýn nauðsyn“ lögð áhersla á að einungis mjög ríkir hagsmunir geti réttlætt röskun og þá fyrst og fremst brýnir almannahagsmunir. Til að tryggja að tekið sé til ítarlegrar skoðunar hvort skilyrðið um brýna nauðsyn sé uppfyllt segir í umfjöllun um ákvæði um sérstaka vernd í frumvarpi til laganna að allar framkvæmdir sem fela í sér slíka röskun skuli háðar framkvæmdaleyfi, eða eftir atvikum byggingarleyfi, og að skylt sé að leita umsagna viðkomandi fagstofnana. Þegar lagt er mat á leyfisumsókn er jafnframt skylt að líta til verndarmarkmiða 3. gr. laganna sem tekur til fossa o.fl. og huga að mikilvægi minjanna og sérstöðu í íslensku og alþjóðlegu samhengi.

Barnafoss og Hraunfossar eru jarðfræðilega sérkenndar jarðmyndanir sem njóta friðlýsingar og teljast jafnframt falla undir sjálfkrafa vernd samkvæmt 61. gr. náttúruverndarlaga nr. 60/2013. Því ber að meta áhrif framkvæmdarinnar á verndargildi þeirra sérstaklega.

Í greinargerð kemur fram að framkvæmdin hafi óveruleg áhrif og að ekki reyni á 3. mgr. 61. gr. laga nr. 60/2013. Að mati Náttúruverndarstofnunar er það ekki í samræmi við lög. Samkvæmt 3. mgr. ákvæðisins ber leyfisveitanda að meta áhrif á verndarsvæði, rökstyðja afstöðu og gera grein fyrir valkostum og mótvægisáðgerðum. Slíkt mat liggur ekki fyrir.

Í matsáætlun vantar að:

- Taka skýrt fram að jarðmyndanirnar falli undir 61. gr.
- Meta sérstaklega áhrif framkvæmdar á ásýnd sem hluta verndargildis.
- Gera grein fyrir valkostum og mótvægisáðgerðum vegna þessa.

Matsáætlunin uppfyllir ekki að þessu leyti 8. gr. laga nr. 111/2021. Nauðsynlegt er að matsáætlun verði uppfærð þannig að áhrif framkvæmdarinnar á vernd samkvæmt 61. gr. verði metin sérstaklega í væntanlegri matsskýrslu.

Aðgæslu- og varúðarskylda

Náttúruverndarstofnun telur rétt að benda á meginreglur náttúruverndarlaga, sbr. 6.–12. gr. laganna. Reglunum er ætlað að stuðla að því að markmið laganna náist og ber að leggja þær til grundvallar við beitingu þeirra. Í 9. gr. er kveðið á um varúðarreglu, sem á uppruna sinn í 15. meginreglu Ríó-yfirlýsingarinnar. Hún er einnig nefnd í inngangi samningsins um líffræðilega

fjölbreytni og í aðfaraorðum EES-samningsins, og hefur verið útfærð m.a. í 2. mgr. 2. gr. OSPAR-samningsins.

Reglan á sérstaklega við þegar óvissa ríkir um áhrif framkvæmda á náttúruverðmæti og vísindaleg þekking er ófullnægjandi.

Samkvæmt 9. gr. skal, þegar tekin er ákvörðun án þess að fyrir liggi með nægilegri vissu hvaða áhrif hún hefur á náttúruna, leitast við að koma í veg fyrir mögulegt og verulegt tjón á náttúruverðmætum. Ef hætta er á alvarlegum eða óafturkræfum náttúruspjöllum skal **skorti á vísindalegri þekkingu ekki beitt sem rökum fyrir að fresta aðgerðum eða láta hjá líða að grípa til skilvirkra ráðstafana til verndar náttúrunni.**

Ákvæðið felur í sér að náttúran skuli njóta vafans þegar ekki liggja fyrir fullnægjandi upplýsingar um áhrif framkvæmda.

Að mati Náttúruverndarstofnunar ber að beita varúðarreglunni við mat á áhrifum framkvæmdarinnar á friðlýst svæði og jarðmyndanir sem kunna að njóta verndar samkvæmt 61. gr. náttúruverndarlaga. Þar sem óvissa ríkir um sjónræn áhrif og áhrif á jarðmyndanir, telur stofnunin að matsáætlun skuli gera skýrt ráð fyrir að náttúran njóti vafans í samræmi við 9. gr. laga nr. 60/2013.

Bakkagróður

Náttúruverndarstofnun bendir á að í 62. gr. náttúruverndarlaga nr. 60/2013 er kveðið á um vernd bakkagróðurs og að leitast skuli við að viðhalda náttúrulegum gróðri við ár og stöðuvötn, enda gegnir hann mikilvægu hlutverki í vernd lífríkis og viðhaldi vistkerfa.

Í matsáætlun er ekki sérstaklega fjallað um hvort bakkagróður Hvítár geti raskast við framkvæmdirnar, þ.m.t. við aðkomuvegi, úttaksop fiskvegjar eða lagnir. Ekki er gerð grein fyrir tegundasamsetningu gróðurs við árbakka, né hvernig áhrif hans á búsvæði fugla eða smádyra verði metin.

Að mati Náttúruverndarstofnunar er mikilvægt að meta áhrif framkvæmdarinnar á bakkagróður bæði á framkvæmda- og rekstartíma, og að skýrt komi fram í matsáætlun að þessir þættir verði teknir til skoðunar í matsskýrslu. Þá telur stofnunin að gera þurfi grein fyrir mótvægisáðgerðum og endurheimt gróðurs ef til rasks kemur, í samræmi við 62. gr. náttúruverndarlaga.

Berglög

Í viðauka H matsáætlunar er að finna minnisblað Eflu verkfræðistofu um aðstæður til jarðgangagerðar fyrir fiskveg við Barnafoss. Það byggir á eldri jarðfræðigögnum og yfirborðsmyndum en ekki á nýjum vettvangsrannsóknunum.

Í minnisblaðinu segir að flikrubergr sunnan Hvítár sé líklega lélegt berg til jarðgangagerðar, og að göngin fari líklega í gegnum þunnt lag af þóleiít hraunlögum, sem séu mishagstæð til borunar og sprengingar. Sprungur og misgengi á svæðinu geta rýrt stæðni bergsins.

Að mati Náttúruverndarstofnunar er nauðsynlegt að unnin verði sjálfstæð jarðfræðikortlagning á framkvæmdasvæðinu, með sérstaka áherslu á sérkenni jarðmyndana, stæðni og samfelldni hraunlaga, áhrif sprungukerfa og nálægð við náttúruverndarsvæði. Þá telur stofnunin brýnt að gerð verði ítarleg greining á áhættu við opnun ganganna út í farveg árinna (svokölluð „lake tapping“ sprenging), og að slíkt verði metið með hliðsjón af náttúruvernd og ásýnd.

Lífriki

Í greinargerð matsáætlunar er fjallað um lífríki í Norðlingafljóti neðan Barnafoss, m.a. útbreiðslu lax, urriða og bleikju samkvæmt eldri rannsóknum. Fullyrt er að framkvæmdin hafi áhrif á laxastofna neðan Bjarnafoss, en að bleikja og urriði ofan fossins verði ekki fyrir áhrifum.

Það er hins vegar skortur á umfjöllun um lífríki á framkvæmda- og áhrifasvæði fiskvegarins sjálfs – þ.e. Hvítá fyrir ofan Barnafoss. Ekki er fjallað um gróður við bakka árinna, botndýralíf, næringarkeðjur, né hugsanleg áhrif framkvæmda á líffræðilega fjölbreytni á svæðinu.

Í minnisblaði sem fylgir tilkynningarskýrslu (viðauki G) segir að gróður „ætti“ ekki að skerðast og að „í fljótu bragði“ verði ekki séð að framkvæmdin hafi áhrif á dýralíf að öðru leyti en því að lífríki Norðlingafljóts muni breytast. Einnig segir að ekki sé hægt að fullyrða hvort sú breyting leiði á endanum til þess að líffræðileg fjölbreytni vistkerfisins aukist eða skerðist.

Að mati Náttúruverndarstofnunar uppfyllir þessi umfjöllun ekki kröfur 8. gr. laga nr. 111/2021 um innihald matsáætlunar. Ekki er tilgreint hvaða þættir lífríkis verði metnir, hver rannsóknaraðferðin verði eða hvaða viðmið og matsspurningar liggi til grundvallar. Þá vantar tilvísun í 2. gr. náttúruverndarlaga nr. 60/2013, sem kveður á um verndun líffræðilegrar fjölbreytni og vistkerfa.

Náttúruverndarstofnun telur brýnt að matsáætlun verði uppfærð þannig að áhrif framkvæmdarinnar á lífríki Hvítár og nærliggjandi svæði verði sérstaklega tekin til skoðunar. Þetta á bæði við um vatnalíf, gróður við árbakka og möguleg áhrif rasks á búsvæði fugla og smádyra. Einnig þarf að greina möguleg óbein áhrif breytts vatnsrennslis á lífríki og vistgerðir.

Ásýnd og upplifun gesta

Hraunfossar og Barnafoss eru friðlýstir sem náttúruvætti, m.a. vegna fegurðar og ásýndar sem nýtur sérstakrar verndar samkvæmt friðlýsingarskilmálum og 61. gr. náttúruverndarlaga. Markmið friðlýsingarinnar er m.a. að komandi kynslóðir geti notið náttúrulegrar ásýndar og sérkenna svæðisins án þess að þau raskist af manna völdum.

Í greinargerð framkvæmdaraðila segir að framkvæmdin muni ekki hafa áhrif á ásýnd svæðisins, þar sem inntaks- og úttaksop jarðganganna verði ekki sýnileg frá útsýnispöllum. Þó segir að mögulega mætti greina inntaksopið frá göngustíg sem leiðir út á útsýnispall, en að gestir séu ekki endilega með hugann við útsýnið á leið sinni þangað.

Að mati Náttúruverndarstofnunar er þessi nálgun ófullnægjandi. Það þarf að liggja fyrir rökstutt og myndrænt mat á sjónrænum áhrifum framkvæmdarinnar frá helstu áningarstöðum, stígum og sýnilegum sjónásnum við Hraunfossa og Barnafoss. Ekki er nægilegt að byggja mat á huglægu mati um athygli gesta, sérstaklega þegar meginástæða heimsókna er einmitt að njóta útsýnis og náttúruupplifunar.

Stofnunin leggur áherslu á að sjónræn áhrif og ásýnd séu tekin sérstaklega til mats í samræmi við 61. gr. náttúruverndarlaga og markmið friðlýsingarinnar, og að áhrif á upplifun gesta verði greind sem sjálfstæður umhverfispáttur í samræmi við 8. gr. laga um mat á umhverfisáhrifum nr. 111/2021. Þá þarf að gera grein fyrir áhrifum á aðgengi og kyrrð á framkvæmdatíma, auk varanlegra áhrifa.

Viðhald og aðkoma að jarðgöngum á rekstrartíma

Í greinargerð kemur fram að fiskvegurinn verði aðeins opinn yfir göngutíma laxfiska og lokað verði yfir vetur. Vatnsrennslí verði stýrt með hæðarborði og möguleiki sé á að loka flæðinu tímabundið vegna viðhalds, jökulhlaupa eða til hreinsunar. Framburður verði ýmist skolaður út við opnun að vori

eða fjarlægður með handskóflu. Í undantekningartilfellum gæti þurft að nota færanlega háþrýstidælu knúna af rafmagni eða rafstöð. Göngubraut verði meðfram fiskveginum til eftirlits og aðgengis að mannvirkinu.

Að mati Náttúruverndarstofnunar er þó ekki nægilega skýrt hvernig aðkoma, viðhald og rekstur fiskvegarins verður háttað til lengri tíma litið, og hvaða áhrif slík starfsemi hefur á friðlýsta svæðið og verndargildi þess. Sérstaklega þarf að útfæra eftirfarandi atriði í umhverfismati:

- Hvaðan og hvernig verði tryggt aðgengi að fiskveginum vegna viðhalds, hreinsunar eða eftirlits?
- Hvort og þá hvernig verði farið yfir gróið eða órofið yfirborð í tengslum við slíka starfsemi?
- Hvaða áhrif viðhald og aðkoma hafa á ásýnd svæðisins, upplifun gesta og náttúrulegt ástand?

Stofnunin bendir sérstaklega á að samkvæmt friðlýsingarskilmálum er akstur utan vega og slóða óheimill og verður aðeins leyfður samkvæmt undanþáguheimild 41. gr. náttúruverndarlaga. Ekki liggur fyrir hvort eða hvernig slíkt verði nauðsynlegt við rekstur mannvirkisins.

Þá er ljóst að með tilvist raufastiga og lokubúnaðar skapast varanleg viðhaldspörf sem fylgir mannvirkinu um ófyrirséðan tíma. Nauðsynlegt er að sýnt sé fram á að rekstur og viðhald feli ekki í sér aukið rask eða röskun á náttúrulegum ferlum við Hvítá.

Náttúruverndarstofnun leggur ríka áherslu á að í umhverfismatinu verði rekstraráætlun, aðkoma, viðhald, hreinsun og eftirlit útfærð með tilliti til verndar- og aðgengisskilmála friðlýsta svæðisins og að tryggt verði að verndargildi náttúruvættisins skerðist ekki.

Framkvæmdarlýsing, verklag og búnaður

Í greinargerð kemur fram að gera eigi 150–200 m löng jarðgöng undir suðurbakka Hvítár með hefðbundnum aðferðum: borun, sprengingu, styrkingu með sprautusteypu og bergboltum. Tvær verklagsleiðir eru til skoðunar: annars vegar niðurganga frá yfirborði við göngustíg, hins vegar slóðagerð frá Ásgili í farvegi árinna. Nákvæm upptalning er á vélum og búnaði, auk lýsingar á tímabundinni verktakaaðstöðu og meðferð sprengiefna. Framkvæmdir eiga að fara fram á kvöld og næturtíma yfir vetur.

Að mati Náttúruverndarstofnunar skortir þó verulega á að gerð sé grein fyrir umhverfisáhrifum framkvæmdaleiðanna. Lýsing verklags er einhliða frá tæknilegu sjónarhorni og mat á áhrifum þeirra á friðlýst svæði, jarðmyndanir, gróður og ásýnd vantar að mestu.

Stofnunin áréttar eftirfarandi ábendingar sem þarf að taka tillit til í umhverfismati:

- Metið verði sérstaklega áhrif beggja framkvæmdaleiða á gróður, jarðmyndun, ásýnd og friðlýst svæði, m.a. vegna slóðagerðar í farvegi Hvítár.
- Gerð verði grein fyrir hljóðvíst og áhrifum næturvinnu, lýsingar og sprenginga á upplifun gesta og lífríki.
- Sýnt verði fram á hvernig öllum ummerkjum framkvæmdarinnar verði eytt og að frágangur verði fullnægjandi.
- Framkvæmdir sem fara fram innan marka friðlýsts svæðis verða að standast mat samkvæmt 41. gr. náttúruverndarlaga.

Náttúruverndarstofnun leggur ríka áherslu á að engar framkvæmdir fari fram nema sýnt sé fram á með fullnægjandi hætti að þær hafi ekki í för með sér neikvæð áhrif á verndargildi friðlýsta svæðisins, jarðmyndanir, áskýnd og náttúrulegt gróðurfar.

Frágangur ef rekstri verður hætt

Náttúruverndarstofnun bendir á að það þarf að meta umhverfisáhrif þess ef rekstri fiskvegarins verður hætt eða mannvirkið reynist ónothæft til framtíðar. Ekki er fjallað um þetta atriði í greinargerð matsáætlunar.

Í slíku mati þarf að gera grein fyrir því hvernig mannvirkið verði frágengið með tilliti til náttúrulegs landslags og verndargildis svæðisins. Þau atriði sem þarf að skoða sérstaklega eru m.a.:

- hvort og hvernig verði gengið frá inntaks- og úttaksopum,
- áhrif á áskýnd og gróður ef mannvirki verða yfirgefin eða fjarlægð,
- og hvort frágangur kalli á nýtt jarðrask eða notkun þungbúins búnaðar.

Að mati stofnunarinnar er slíkt mat sérstaklega mikilvægt á friðlýstu svæði þar sem langtímaáhrif mannvirkja og hugsanlegur ágangur í framtíðinni geta rýrt þau gildi sem friðlýsingin á að vernda.

Valkostir og núllkostur

Í greinargerð segir: *Í framkvæmdinni sem hér um ræðir er um tvo valkosti að ræða, auk núllkosti sem felst í því að ráðast ekki í framkvæmdina. Báðir valkostir verða teknir til umfjöllunar í umhverfismati framkvæmdarinnar.*

Óljóst er hvort núllkostur verði tekin til jafnræðis í greiningu. Náttúruverndarstofnun bendir á að samkvæmt 11. og 14. gr. laga nr. 111/2021 ber að meta raunhæfa og málefnalega valkosti til að ná markmiðum framkvæmdarinnar, þ.m.t. núllkost. Þá segja leiðbeiningar Skipulagsstofnunar að forðast beri röskun á svæðum sem njóta verndar og að þróa skuli valkosti sem feli í sér minni umhverfisáhrif¹.

Auk þess er mikilvægt að leggja fram valkost sem nær markmiðum verkefnisins án þess að valda raski á umhverfi náttúruvættisins.

Samantekt með áhersluatriðum

Náttúruverndarstofnun leggur áherslu á að eftirfarandi atriði verði tekin sérstaklega til skoðunar í umhverfismatsskýrslu verkefnisins:

- Áhrif á friðlýst svæði: Meta þarf áhrif framkvæmdarinnar á friðlýsta náttúru og jarðmyndanir í samræmi við 41. og 61. gr. náttúruverndarlaga. Krafist er skýrra raka um samræmi framkvæmdarinnar við markmið friðlýsingar.
- Valkostir og núllkostur: Óljóst er hvort núllkostur verði skoðaður til jafns við aðra valkosti. Nauðsynlegt er að leggja fram valkost sem nær markmiðum án jarðrasks.
- Jarðfræði og opnun í farveg: Þörf er á nýrri jarðfræðigreiningu með áherslu á áskýnd, stæðni og áhrif sprungukerfa. Sérstakt mat þarf á „lake tapping“-sprengingu.
- Lífríki og bakkagróður: Skortir greinargóða umfjöllun um lífríki Hvítár og áhrif framkvæmda á gróður við árbakka. Meta þarf áhrif á búsvæði og vistkerfi í samræmi við 2. og 62. gr. náttúruverndarlaga.

- Ásýnd og upplifun: Fjalla þarf með myndrænum hætti um sjónræn áhrif framkvæmdarinnar frá helstu útsýnis- og gönguleiðum og leggja mat á áhrif á upplifun gesta.
- Rekstur og viðhald: Ekki liggur fyrir hvernig viðhald og aðgengi að fiskvegi verður tryggt án röskunar á friðlýstu svæði. Kallað er eftir fullri útfærslu á þessum þáttum.
- Frágangur ef rekstri lýkur: Nauðsynlegt er að meta áhrif þess ef mannvirkið verður ónothæft og frágangur þess – m.t.t. náttúrugilda, ásýndar og mögulegs jarðrasks.

Matsáætlun uppfyllir ekki að fullu kröfur laga um mat á umhverfisáhrifum. Stofnunin telur brýnt að framangreindir þættir verði teknir til rækilegrar skoðunar í væntanlegri matsskýrslu.

Virðingarfyllst,

Hákon Ásgeirsson
Sviðsstjóri

Fróði Guðmundur Jónsson
Sérfræðingur